ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ Л. Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Әлеуметтану кафедрасы

ТАРИХИ ӘЛЕУМЕТТАНУ ПӘНІНЕН :

Зерттеу кейсі

Тақырыбы :
«Қазақ қауымның экономикалық тәжірибесі: қалыптасуы мен өзгерістерге бейімделуі»

Орындаған:әл-11,Төлеу Т.
Қабылдаған : ф.ғ.к., д.м.а. Әбетова Зейнеп

Астана қаласы, 2016 жыл

Мазмұны:

Кіріспе

I Қазақ халқының дәстүрлі қоғамдағы экономикалық тәжіребесі

II 2.1 Модерн және постмодерн кезеңдеріндегі қазақ халқының экономикалық тәжіребесі

2.2 Әлем және отандық бизнес практикасындағы қазақ салт- дәстүрлерілерінің көрінісі

Қорытынды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі.

КІРІСПЕ

Мақсаты: Ұлттық экономикалық институттарды, экономикалықпроцесстерді зерттей келе, олардың нақты портретін көрсеті,ерекшеліктерін анықтап, бүгінгі өмермен сабақтастыру.

Өзектілігі: XV ғасырдан бастап бүгінгі күнге дейінгі қазақ қоғамындағы экономикалық институттарды атап айтқанда: сауда жүйесі, меншік түрлері, жұмыс беруші мен жұмысшының қатыснасы, экономикалық институттармен байланысты наным-сенімдерді анықтай келе, бүгінгі күнге дейін сақталып қалған салт-дәстүрлермен байланысын зерттеу және басқа да наным-сенімдер мен сен салт-дәстүрлердің өзгеру себебін анықтап, оған әсер етуші факторларды анықтау, қазақ қоғамына төл нәрселерді айқындап көрсету.

Міндеттері:

1. Қазақ қоғамындағы экономикалық институттардағы, сауда жүйесіндегі салт-дәстүрлерді зерделеу.
2. Қазақ қоғамындағы экономикалық институттары мен сауда жүйесінің басқа өркениетпен салыстыра келе, мәдени-әлеуметтік маңызын анықтау.
3. Қазақ қоғамындағы экономикалық институттар мен сауда жүйесінің тарихи даму стадияларын айқындау.
4. Қазақ ұлтының XV экономикалық институттар мен сауда жүйесінің бүгінгі өркениетке әсерін зерттеп, әлем сауда жүйесіне берер практикасы мен пайдасын тауып және оны орынды пайдаланудың жолын табу.
5. Сауда жүйесі мен экономикалық институттардың бүгінгі күндегі көрінісін табу.

Болжам: Әрбір тарихи кезеңдерді экономиқалық қатынастар әдет-ғұрыптардың формалары мен қоғамдық типтерімен байланысты болып қалыптасады, қазақ қоғамы соған сай, бірақ ұлттық экономикалық институттар ныным-сенімдерімен байланысты болып бүгінгі күнге дейін сақталу мүмкін

І. Қазақ халқының дәстүрлі қоғамдағы экономикалық тәжіребесі

- XV ғасырдағы меншік түрінің бір ғана типі болған. Ол – ортақ ұжымдық меншік, яғни белгілі бір аумақтың, белгілі бір қожайыны болмады. Десе де, жер аумағы үшін тарихта қаншама дау–дамай болғанын білеміз. Әрине, белгілі бір қожайыны болмаса да, номиналды түрде болатын. Қазақтар біз білетіндей жылына төрт рет қоныс тепкен.
- Жер-су дауы көшпелі қазақ қоғамына ежелден таныс дәстүрлі даулардың бірі. Мал жайылымы, ел қонысы, құдық, су жағасы үшін туындап жататын таластар дер кезінде өзара бітім мен шешімін таппаса асқынып кетіп, ел бірлігіне сызат түсіруі мүмкін болатын.

«Іргелес отырған Жанту және Жантас ауылының екі жігіті шабындыққа таласып қалады. Ақырында бірін-бірі көрмеуге серттесіп, екеуі ат кекілін кеседі. Ай өтеді, жыл өтеді. Бірақ екеуі татуласпай қояды. Әкелері мен аталарының ақыл-кеңесіне мойынсынбайды. Осыны естіген би араздасқан жігіттерді шақыртады. Төленің үйіне екі жақтан келген екі жігіт аттарын бір қазыққа байлап үйге кіреді. Тізе бүгіп биге қол беріседі. Би ләм-мим демей екі жігітпен сыртқа шықса екеуінің аттары бірін-бірі қасысып тұр екен. - Япырым-ай, мынау екеуінің татуын қарашы? - дейді Төле қасынып тұрған аттарды көріп, - кекілдері де келісті екен. Бидің осы сөзінен кейін екі жігіт қол алысып татуласады. - Жолдарың болсын! - депті оларға Төле би»
[2, 178 б.].

- Жұмыс беруші жұмысшыға өзінің есебінен оған тамақ, өсімдіктердің тұқымын, малдың бір бөлігін, оны бағатын және егін өсіретін жер аумағын және жұмыс маусымында оны қарумен қамтамасыз етеді.Жұмыс аяқталғаннан кейін, тауып берген пайдасынан ¼-iң немесе жарты бөлігі жұмысшының үлесінде қалады. Егер пайда әкелмеген жағдайда, жұмысшыға да әштеме берілмейді.
- Қожайын өзінің жұмысшысын, малайын балам,көзім, не өз адамым деп атайды. Оны қазақ қоғамындағы қожайынның үлкен сенім артуын көріге болады.
- Келтірген шығыны үшін қызметші ақша төлемейді. Тек келісім- шарт жасасқан кезде айтылмаса. Мысалы: құнды затты сындырып алса, жоғалып кеткен қой болса және т.б.
- Қожайын өзінің қызметшісін үш рет ұруға құқылы. Бірақ қожайын төртінші рет соққы жасайтын болса, қызметшінің шағымдануына толық құқығы бар. Қызметшінің не қарсыласуына, не ашу үстімен жауап қайтаруға құқығы жоқ. Көп жағдайда қызметші қожайынның қолын ұстап, тізерлесеп өтініш айтатын болса, қожайын көбінде ол өтініштерді орындайтын. Егер екеуіде бір-біріне қоқан-лоққы көрсетенін болса, ол ешбір назарсыз болып қалады.

Сүйінші – қуанышты хабар әкелушіге берілетін сыйлық. Дүниеге жас нәресте келуін, келін түскенді, алыстағы сағынған адамның келгендігін, жоғары атақ, үлкен сыйлық берілуін, т.б. қуанышты сәттерді алғаш хабарлаушы сүйінші сұрайды.

Сүйінші уақыттың өтуімен өсіп отырады.
Кейбір заттардың сүйінші құны

Зат құны	**1 руб.**	**10 руб.**	**20 руб.**	**1 жылқы**	**1 түйе**
Сүйінші мөлшері	20 тиын	2 руб.	5руб.	1 бұзау	1.5, 2 бұзау

Барымта —
қазақ халқының дәстүрлі құқықтық мәдениетінде ерте замандарда қалыптасқан ұғым. Барымта бастапқы кездепрогрессивті рөл атқарған; “қанға-қан, жанға-жан” дәстүрі адам мен адам, ру мен ру арасындағы қастықты күшейте түсетіндіктен, кек қайтаруды құн төлеумен алмастыру, егер де кінәлі жақ әр түрлі себептермен белгіленген құн мөлшерін өтей алмаса, немесе бұлтарса ақсақалдар алқасының, биле сотының кесімімен барымта жасауға, яки, оның өрістегі малын айдап алып кетуге рұқсат етілген. Сондықтан барымтаны ұрлықпен, тонаушылықпен, шапқыншылықпен шатастыруға болмайды.

1822 жылы 22 маусымдағы “Сібірқазақтары туралы жарғының” 202-бабында: “қазақтарға қатысты тек: 1) мемлекеттік мүдденi сату; 2) кісіөлтіру; 3) тонау мен барымта; 4) өкімет билігіне әдейі бағынбау қылмыстық іс саналсын” деп атап көрсеткен.

Айдар Жамкен. Барымта. 70x110 см. Холст, масло

www.unikaz.asia

- Қорыта келгенде, ежелгі қазақ қоғамында экономика негізі туыстық қатынасқа құрылған, мығым, берік экономика болған
- Өзгерудің басты себебі жоңғар шапқыншылығы, Ресейге қосылу.
- Ресей империясы кезіндегі көтерілістердің басты себебі – жер мәселесі

II Модерн және постмодерн кезеңдеріндегі қазақ халқының экономикалық тәжіребесі

Мәселе: Жер мен малдан айрлыған халық ашаршылыққа ұшырады. **Ашаршылық қазақ өмірін түбегейлі өзгертті.** Жалпы алғанда **Ашаршылық** — саяси-әлеуметтік процестер мен табиғаттағы қолайсыз ахуалдар салдары болып табылатын әлеуметтік апат. Оның ашық және жабық түрі бар. Біріншісі — мүлдем үнемсіз қалу да, екіншісі — үнемі шала құрсақ болып жүру.

1921/22 жылы болған ашаршылық

Ресейдегі Азамат соғысының кесірінен Қазақ даласындағы шаруашылықтардың күйзеліске ұрынуы

табиғи апат, қолайсыз ауа райы салдарынан орын алған жұт

професcор С.П.Швецовтың мәліметтері бойынша 1921 жылғы ашаршылықта Қазақстан халқы 30%-ке дейін азайған. Кейбір елді мекендерде нәубет халықтың 100%-ін

1930 жылдың 1 маусымынан 1933 жылдың 1 маусымына дейін 3 млн. 379,5 мың адамға кеміп кеткен.
Егер бұл кемуден 1 млн-нан астам босқындарды шығарып тастасақ, 1930 — 33 жылдардағы аштық құрбандарының 2 млн. 200 мың адамнан асып түсетінін аңғарамыз.

-48%

БК(б)П Өлкелік комитетіне, Голощекинжолдасқа

...«Бүгінгі Қазақстан – бұл 163 миллион сомның товарлы өнімін беретін, 40 миллион малы бар өлке», – деп жаздыңыз Сіз, Голощекин жолдас, 1930 жылы «Октябрь революциясының жеңістері» деген мақалаңызда («Қазақстанның 10 жылдығы» атты жинақ). ...Бірақ қазір, Сіздің мәлімдемеңізден кейін 2 жыл өткен кезде Қазақстанда мал шаруашылығы саласында мал басының қисапсыз кеміп кеткені әмбеге аян болып отыр: 1930 жылғы мал басының 1/8 бөлігі (40 миллионнан 5 миллион) ғана қалды. Тек байлар мен кулактардың ғана емес, тек жекеменшікті орташалар мен кедейлердің ғана емес, сонымен бірге, негізінен алғанда, колхоздар мен колхозшылардың (ішінара совхоздардың да) қоғамдастырылған және қоғамдастырылмаған малы да осындай зор шығынға, сұрапыл қырғынға ұшырады...
... Мал басының қисапсыз кеміп кетуі мен көптеген қазақ аудандарын қамтып, адамдардың жаппай қырылуына әкеп соққан ашаршылық (қыстың екінші жартысынан бастап) жөнінде әлі күнге дейін ауыз ашпай отыру қаншалықты дұрыс?.. Нағыз көзбояушылар, көпірме жоспарлар жасаушылар, оның үстіне өздеріне жүктелген нақты іс басқара алмаған, көзбояушылықпен «бәрі де жақсы» деп тұжырымдап, өнеркәсіп саласындағы жетістіктерге арқа сүйеген, сөйтіп, осынау елеулі мәселелерге жұртшылық назарын әлсіреткен жер органдары мен ауыл шаруашылығы кооперативтері одағының мүшелері неге бүкіл жұртшылық алдында сабақ боларлықтай сазайын тартпайды?

Ғабит МҮСІРЕПОВ
Мұташ ДӘУЛЕТҚАЛИЕВ
Мансұр ҒАТАУЛИН
Емберген АЛТЫНБЕКОВ
Кадыр КУАНЫШЕВ

- 1991ж. 16 желтоқсан ғасырлап күткен азат күнге жеттік.
- Дінге шектеу жойылды.
- Қазақ тілі- бұрын соңды болмаған «мемлекеттік тіл» статусына ие болды.
- Балалар қазақ мектептеріне барып, қазақ ағартушылар оқыды. Коммунизмнен капитализмге көшті.
- Жеке меншік пайда болды.
- Әрбір жыл сайын Жамбыл, Абай жылы деп халықты құлдық психологиядан босатқысы келді.
- Қазақ қоғамында кейбір салт- дәсүрлер сақталып келді.

2.2 Әлем және отандық бизнес практикасындағы қазақ салт-дәстүрлерілерінің көрінісі

- І Дүниежізілік соғыстан кейінгі Оңтүстік Кореяны қарастыруға болады
- Қазақстандағы « шағын және орта бизнесті дамыту» жобасы

Назарңызға рахмет!